

Sociolingvistica minoritară în Europa. Limba occitană vs. statul francez

MARYA DUMONT

„Occitana este un mit pe care să devină realitate” — astfel rezumă Henri Jeanjean situația minorității vorbitoare de occitană din Franța.¹ În ciuda unei mișcări la scară mondială, ce are ca scop final modernizarea și totodată eliminarea divergențelor inter-personale și inter-etnice, în vederea asigurării unei eficiențe economice sporite, omniprezența mișcărilor minoritare etnice și lingvistice este izbitoare.² Este evidentă frecvența utilizării limbii ca simbol al etnicității. (Allardt 1979, Handler 1988, McDonald 1990, Urla 1993); numărul mare de limbi, însoțit de o reducere vizibilă a statelor omogene din punct de vedere lingvistic, determină o prevalență la nivel global a minorităților lingvistice, unele dintre acestea fiind tentate să pretindă autonomie, în baza diferențierii lingvistice. Așa cum afirmau Inglehart și Woodward, „limba este destinată să devină temelia unui astfel de clivaj”.(360)

Pe teritoriul geografic al Franței, în ciuda proiecției confortabile a unității lingvistice, cel puțin șapte grupuri (alsacian, basc, breton, catalan, corsican, flamand și occitan) pot avea pretenția de a fi legitimați ca minorități lingvistice și culturale indigene (vezi figura nr. 1). Monolingvismul francez, extrem de strict, indică drept unică justificare a revendicărilor etnice, în termenii drepturilor recunoscute internațional, „limba maternă”; nu este surprinzător, ca urmare, că mișcarea occitană a căutat să-și promoveze revendicările în termenii drepturilor lingvistice. Argumentele aduse în discuție de Inglehart și Woodward, arată că Occidentul modern consideră limba drept „cea mai importantă și singura caracteristică definitorie a naționalităților”(358). La această interpretare s-au gândit și semnatarii Tratatului de la Versailles, în încercarea lor de a stabili granițele naționale pe criterii lingvistice; în mod asemănător, Napoleon a răspândit „minoritățile favorizate”, acordându-le dreptul de a avea state separate (367). Culmea ironiei, acești lideri au rămas orbi la diversitatea lingvistică existentă între granițele țării lor: principiul „La France Une et Indivisible” s-a dovedit suficient de puternic încât să umbrească principiile autodeterminării lingvistice.³

Figura 1

Schimbările permanente din Europa de Est și de Vest subliniază importanța limbii în cadrul sistemelor socio-politice și totodată pune la grea încercare validitatea modelului statului național monolingv. Pe măsură ce statul național își pierde din forță, modelul enclavelor etnice, bazate pe identitatea lingvistică, e din ce în ce mai evident. Este de-ajuns să ne gândim la noile entități politice desprinse din fosta U.R.S.S.: Uzbekistan, Kazahstan, Tadjikistan și Turkmenistan, câteva din statele nou apărute, care și-au luat numele și și-au stabilit granițele, în conformitate cu limbile lor distincte. La fel s-a întâmplat și cu Iugoslavia, „Țara slavilor din Sud”, care s-a dezintegrat; în cazul ei, divizarea lingvistică și religioasă a coincis cu o lungă istorie încărcată de ură

conducând la sfârșitul frământat al unei uniuni precare. Și Cehoslovacia s-a destrămat, în urma unui divorț relativ amiabil, tot pe baze lingvistice.

Stările naționale ale Europei de Vest, deși își păstrează unitatea și suveranitatea, acordă tot mai multă autonomie regională propriilor minorități lingvistice. În acest sens, Elveția este exemplul cel mai nimerit privind politica sa bine stabilită de autodeterminare și autonomie locală limitată: limbile oficiale ale fiecărui *canton* sînt determinate de proporția vorbitorilor de retoromană, germană, franceză și italiană, care trăiesc pe teritoriul său. Spania, al cărei guvern, sub Franco, a reprimat violent minoritățile lingvistice, a acordat ulterior o autonomie regională crescîndă Cataloniei; Italia, răspunzînd pretențiilor ridicate de populația din Nord, a ajuns la concesiile asemănătoare.

Cea mai clară detașare a politicii europene de statul național centralizat monolingv este făurirea Comunității Economice Europene (Allardt, 25). Succesul acestui forum supranațional impune, într-o anumită măsură, sacrificarea suveranității naționale în schimbul unor avantaje economice; se desființează modelul statului național prin promovarea exemplului de toleranță lingvistică față de diversitate. CEE pretinde națiunilor membre să promoveze diversitatea, lingvistică și de altă natură, și să pună bazele, prin acceptarea unor compromisuri, unei unități îndeajuns de puternice pentru a funcționa ca o singură entitate pe piața mondială. Problemele de limbă sînt tratate cu mai multă înțelegere decît în trecut: într-adevăr, multe instituții guvernamentale, academice sau industriale, au compartimente de cercetare dedicate creării managementului documentelor multilingve și tehnologiilor de analiză pentru CEE, inclusiv redării complete a textelor și traducerii automate. Monolingvismul nu mai constituie în Europa de azi o precondiție a unității economice. Cu toate acestea, revendicările minorităților lingvistice nu ajung pînă la faza de independență sau secesiune. Nu e mai puțin adevărat faptul că stările naționale vest-europene, îndeosebi Franța, încearcă o teamă în fața „balcanizării” Europei; ele susțin că dacă ar fi să se acorde autonomie fiecărei minorități care a pretins să aibă propriul guvern național, instabilitatea politică ce ar rezulta din multitudinea de state ar constitui un sol prielnic pentru conflicte continui.

Încercînd să caracterizeze revendicările acestora, Mikesell și Murphy propun formula comparativă: „r-a-p” (recunoaștere - acces - participare sau dorința de „a fi în cadrul” statului actual) vs. „S-A-I” (Separare - Autonomie - Independență, adică dorința de „a fi în afara” cadrului statal actual). Aspirațiile celor mai multe minorități lingvistice reprezintă o combinație a celor două categorii; revendicările separatiste extreme sînt de obicei provocate de refuzul unor cereri mai puțin radicale, cum ar fi recunoașterea. Aspirațiile occitanilor pot fi astfel desemnate de „r-a-p” vs. „A”: scopul primordial al strădaniilor occitanilor, *recunoașterea* oficială din partea statului francez, ar însemna un pas însemnat în stoparea denigrării limbii occitane, despre care se afirmă nu numai că este inferioară francezei, ci chiar că nu este o „adevărată” limbă. Dar *accesul* la oportunitățile economice, din propriul lor teritoriu, ar putea fi scopul real al mișcării occitane; un grad mai mare de *autonomie*, afirmă ei, poate fi materializat prin *participarea* la definirea programei școlare a educației de stat⁴, ca și la presa scrisă și electronică: astfel de revendicări ce vizează descentralizarea amenință însăși esența structurii guvernamentale franceze, dar existența statului francez nu este în pericol. Deși occitanii trebuie „să supraliciteze” în afirmarea propriei identități, pentru a se face auziți și pentru a conferi legitimitate revendicărilor lor în ochii Franței, obiectivul lor nu este crearea propriului stat delimitat lingvistic și monolingv. Militînd dinlăuntru al statului francez, occitanii urmăresc descentralizarea și federalizarea acestuia.⁵

Crearea autenticității

Mișcările minorității lingvistice, așa cum o fac atîtea mișcări politice și etnice, încearcă să dea un sens caracterului lor inevitabil și „natural”. O astfel de strategie este îndeosebi îndreptățită cînd înțelesul primit nu admite diversitatea, trecută sau prezentă. Deși etnicitatea, după cum susține Woolard, „nu este un fenomen primordial, ci emergent, care rezultă din interacțiunea ființelor sociale într-un context politic și economic dat.”⁸ Revendicările minorităților etnice reflectă, de fapt, un set complex de tensiuni: naționalism vs. regionalism, sau centralizare vs. federalism, probleme „culturale” sau folclorice vs. economice, elita intelectuală vs. vorbitorii nativi de clasă inferioară. În analiza fiecăruia din acești factori contextuali din lingvistica minoritară, e de abordat „ecologia limbii” a lui Haugen: departe de a fi factori străini de limbă, tensiunile economice și de alt tip crează la drept vorbind înțelesul limbii în contextul său etno-lingvistic, determinîndu-i vorbitorii, momentul și adresanții (Simpson 237). Optica ecologistă a lui Haugen este menită să exprime inadecvarea tendințelor de a rupe limba de contextul său, de a studia patternul de utilizare și registrele sale, sau chiar transformările morfemelor, fonemelor și lexicului, fără luarea în considerare a factorilor „non-lingvistici” înconjurători, cum ar

fi cei legați de poziția economică, situarea politică, bilingvismul (sau diglosia) vorbitorilor săi. Aceste tensiuni „non-lingvistice” sînt mai cu seamă evidente în cazul occitan care, în ciuda superiorității numerice pe care i-o conferă statutul de cea mai mare minoritate lingvistică a Franței, nu a reușit să stopeze declinul propriei limbi. Limba, deși aflată paradoxal într-o traiectorie de atrofiere, a ajuns să semnaleze alte revendicări.

Limba occitană a devenit vectorul prin care se revendică instituirea unui tip anume de relații economice, politice și sociale dintre Occitania și restul Franței; ea întruhidează un statut „emblematic”. După cum arată Fishman, limba este un instrument capabil să afecteze o populație largă, simbolizînd așa-zisa „autenticitate”, „unitate” și „misiune” a mișcării; mișcările de loialitate lingvistică sînt de fapt „în mod firesc, parte a unor mișcări mai largi menite să *activeze* și să *folosească* relațiile inconștiente limbă-etnicitate pentru a accede la, sau a redistribui puterea economică-tehnică, politică și cultural-educațională” (1985, 71-72).⁶ Deși este limpede că limba este utilizată în acest scop, pare problematic de acceptat ca occitana să fi fost aleasă ca o țintă primară a dezbaterii regionale, de vreme ce majoritatea populației occitane nu vorbește limba; Occitania, la drept vorbind, ar putea să nu fie chiar atît de diferită lingvistic de nordul Franței pe cît ar dori s-o prezinte activiștii regionali.⁷ De altfel, acestei minorități lingvistice post-industriale, care își clădește forța unificatoare mai degrabă pe subjugarea economică și pe aspecte extra-lingvistice decît pe o identitate etnică lingvistic „unică”, i s-au dedicat relativ puține studii. În ciuda faptului că numărul limbilor vorbite în lume este în continuu declin pe măsură ce „saltul global” al economiei mondiale încurajează adoptarea englezei și a altor limbi de comunicare, chestiunile lingvistice continuă să ocupe un loc central în conflicte de toate mărimile. Identitățile cele mai profunde ale oamenilor sînt înrădăcinate în limbile lor, mărturie, iată, argumentele whorfiane ale lui Shopen și Williams favorabile păstrării diversității lingvistice : „fiecare dialect este un tezaur de sunete, cuvinte și forme gramaticale ce permit vorbitorilor lor să se identifice pe sine și valorile lor. Dar fiecare dialect este și un tezaur de sunete și forme de la care alte dialecte se împrumută pentru a-și întări propriile resurse lingvistice..., a disprețui orice aspect – social sau geografic – al unui dialect înseamnă a disprețui și deci a respinge valorile și înfăptuirile vorbitorilor care utilizează aceste forme”(XIV).

Whorf a demonstrat că vederile „tuturor” despre limbă ca fiind un cod transparent de vorbire despre lucruri este complet inadecvat dacă încercăm să înțelegem ce înseamnă limba atît ca interacțiune individuală, cît și concept abstract. Cazul occitan este o ilustrare a modului în care „o limbă” poate oferi totul, de la cultura înaltă la ignoranța demnă de compătimire, de la solidaritate la dominare, de la activism politic la inflexibilitatea modelului de guvernare a statului național.

Contextul francez

Ca națiune și așa-zis stat național, Franța s-a arătat ostilă numai față de grupurile indigene nevorbitoare de franceză ale căror revendicări către o limbă și cultură distincte erau percepute ca o amenințare la adresa unității statului francez. Conform lui Esman (1977, 23), în Franța „etnicitate și stat sînt sinonime”. Exacerbarea intoleranței franceze constituie un motiv de îngrijorare pentru mișcările lingvistice minoritare: strict monolingv și centralizat, guvernul francez s-a arătat hotărît încă din secolul al XVI-lea sub Francisc I să unească Franța prin dialectul francian vorbit în regiunea capitalei sale nordice. Franța se apropie de modelul ideal al unui stat structurat hegemonic: „standardul” său lingvistic oficial este privit ca o icoană de claritate, conciziune, eleganță și frumusețe, fiind susținut și apărat de instituții ca *Académie Française*, ca „întîiul și cel mai de preț vlăstar al Accademiei »della Crusca« ... fondată de șiretul cardinal Richelieu în 1635 ca parte a politicii sale de centralizare”(Haugen, 10). Mîndria francezilor pentru limba lor este legendară; limbile nefranceze sînt poreclite *patois* (dialecte locale țărănești), adică expresiv și cultural inferioare.⁸ Sauzet notează „deosebită eficacitate a termenului *patois*: acesta permite să se vorbească despre o altă limbă fără a o identifica și fără a-i recunoaște statutul de limbă” (Sauzet, 212). Haarmann a analizat această „ideologie a *patois*-ului” care a constituit pentru un timp îndelungat baza politicilor lingvistice franceze: pentru asimilarea minorităților etnice periferice, francezii se folosesc de „anumite clișee cu privire la limbile regionale” (91), ceea ce rezidă într-un „complex colectiv de inferioritate lingvistică” (92), evident încă și astăzi (Jacob, 73; Merle, 56). Limba occitană, ale cărei rădăcini sînt cel puțin la fel de vechi și ilustre ca și ale francezei, nu a scăpat denigrării: ea a fost multă vreme percepută ca o pronunțare inferioară și greșită a „adevăratei” franceze, și ca atare neacademică, *țărăneasă*⁹, iar vorbitorii nativi, cîți vor mai fi fiind, și-au însușit această ideologie¹⁰.

Limba

Occitana, numită și oc, langue d'oc, provensal, occitois, *patois* sau „franceza meridională”, este de fapt o limbă romanică dezvoltată paralel cu vecina sa nordică franceza (la rîndul său dialect al regiunii Île-de-France). Din punct de vedere lingvistic occitana este mai apropiată de spaniolă și italiană decît de franceză, și este strîns legată de catalană. De fapt, denumirea de „limbă occitană” este utilizată, e drept cu un anumit grad de inacuratețe, pentru a descrie un grup de familii de dialecte: nord-occitana (compusă din limousin /*lo lemusin*/, auvergnat /*l'auvernhàs*/ și provensal alpin) și sud-occitan (gascon, din Languedoc /*lo lengadocian*/, și provensal /*lo provençal*/).¹¹ Deși dialectele sînt interinteligibile, încercările de făurire a unei conștiințe occitane unitare au fost într-o anumită măsură subminate de lipsa unei omogenități lingvistice clare.

„Occitania” este ansamblul geografic al vorbitorilor occitani, situați în principal în treimea de sud a actualului teritoriu al Franței (incluzînd și Val d’Aran din Catalonia, Spania, și văile alpine învecinate ale Piemontului, Italia), uniți prin interinteligibilitatea dialectelor lor, ca și prin atitudinile culturale și problematica economică comune. Distincția dintre Sud și Nord este evidentă de-a lungul istoriei regiunii: Occitania de astăzi constituie frontiera istorică dintre limba de Nord, *langue d’Oil* și cea de Sud, *langue d’Oc*, metonimii pentru cuvîntul „da” în franceză și occitană. Această convenție s-a născut încă în 1291 (Brunot, 304); i se atribuie lui Dante popularizarea termenului de „langue d’oc” în a sa *De Vulgari Eloquentia* (Grillo, 66).

Această graniță istorică dintre „oc” și „oil” coincide tocmai cu diferențierile lingvistice bazate pe distincțiile lingvistice cu semnificat istoric.¹² Acest lucru este unanim acceptat, cel puțin în cercurile care admit existența limbilor non-franceze pe teritoriul francez; harta minorităților etnice coincide cu reprezentările occitane. Această „graniță” nu are astăzi o existență politică reală; ea intersectează mai multe regiuni și departamente franceze (figura 2), și orice presimțire de unitate regională crescîndă este înconjurată de suspiciune (Merle, 176).¹³ Nu mai puțin, există o corelare interesantă între variabilele non-lingvistice și „granițe”: frontierele culturale, întruate în pămînturile diferențe de culoare dintre țiglele acoperișurilor (cenușii în Nord, roșii în Sud)¹⁴ și bucătăria tradițională (folosirea untului în Nord, a unturii de gîscă și uleiului de măsline în Sud), la care se adaugă cantitatea de legume consumate anual și, mai ales, rata șomajului (figura 3).¹⁵ Aceste date alimentează reprezentarea Occitaniei de către activiștii occitani ca un tot organic, în ciuda faptului că regiunea nu a fost nicicînd unificată ca atare, nici chiar în perioada medievală.¹⁶ Îndelung stăpînită de diferiți regi și duci, inclusiv regi ai Angliei, și numai parțial salvată de la fărîmițarea dialectală de forța unificatoare a limbii d’oc medievale scrise, Occitania ca întreg este cel mai bine definită de elita membrilor societății sale care sînt conștienți de patternul demografic și transformările lingvistice subtile care se constituie în frontierele sale. Totuși, harta, așa cum apare ea astăzi, este efectiv utilizată de naționaliștii occitani: clar demarcată, regiunea este separată de contextul ei și reprodușă în forma unui „logo” (figura 4), servind ca „semn pur, nemaiaaparținînd lumii” (Anderson 175). O astfel de trasare a hărții este manifestarea tendinței etnice de construire de sine „naturală”, ce nu presupune altă deținere în afara autoafirmării (Hobsbawn și Ranger, 14).

Figura 2.

Harta-logo devine o emblemă ce va servi țeluri naționaliste: Urla (1993) analizează excelent cazul utilizării hărții-logo de către bascii spanioli, alături de rezultatele recensămîntului, în afirmarea existenței patriei, Euzkadi. Utilizarea hărții conferă o dimensiune istorică de unitate și modelează conștiința occitană într-un teritoriu care se

străduiește încă să creeze respectiva unitate. Hărțile sînt instrumente puternice: citîndu-l pe Thongchai, vom spune că o hartă este percepută ca o „abstracție științifică a realității”, reprezentînd „ceva ce există deja obiectiv acolo”¹⁷ și, în consecință, poate conferi legitimitate revendicărilor regionaliste. Se cuvine de subliniat că nu este vorba de revendicări de acceptare ca națiune, scopul fiind obținerea statutului de regiune autonomă (ecou al țelurilor federaliste occitane). Comitetul Occitan de Studii și Acțiune (COEA) combină regionalismul cu apelul la „natural”, definind regiunea ca pe o „unitate organică naturală opusă districtelor administrative artificial create și coercitive” (Alcouffe ș.a., 101). Trasarea hărții Occitaniei ca o entitate în sine, „natural” constituită, este un mijloc de a transforma mitul în realitate.

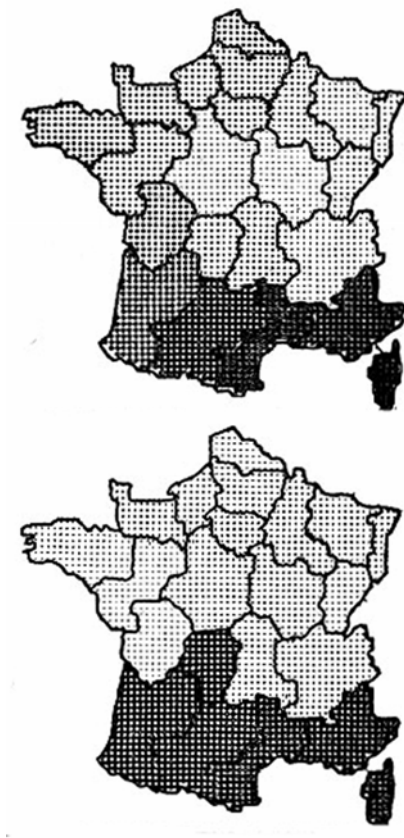

Figura 3. Sus, rata șomajului; jos, cantitatea de legume consumate (părțile mai închise la culoare reprezintă valorile mai ridicate)

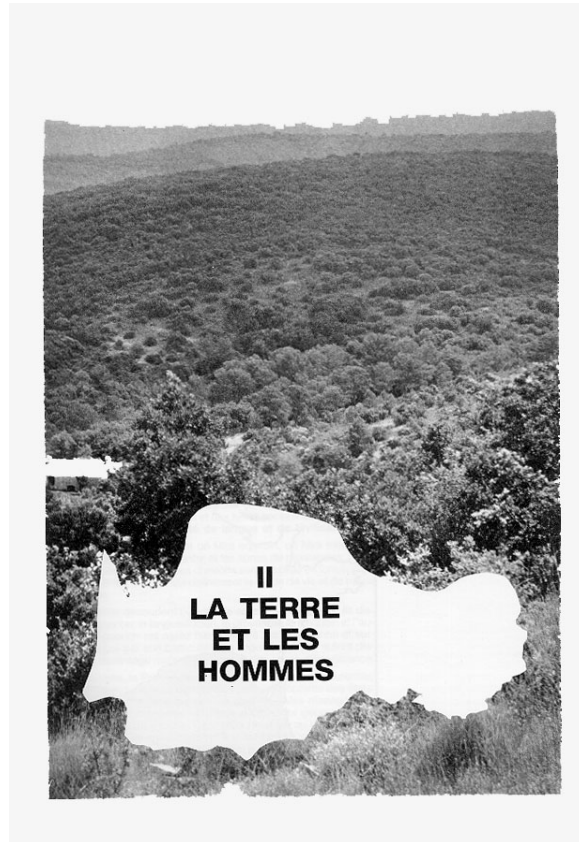

Figura 4.

Contextul istoric

Istoria limbii occitane este un factor cheie în continua sa luptă cu franceza. Conform tendinței mișcărilor etno-naționale de a evoca continuitatea cu un trecut istoric (sau chiar mitic), exagerându-i longevitatea și rădăcinile ilustre pentru a-și făuri o identitate (Anderson ; Hobsbawn și Ranger), utilizarea fundamentului lingvistic ca vector al revendicărilor occitane conduce la tentația de a „înfrumuseța” trecutul și de a supralicita omisiunile istorice franceze. Cu toate acestea limba occitană chiar are o lungă istorie, îngemănată cu politica, religia și apartenența la o arie geografică dată. Restabilirea istoriei occitane și demonstrarea faptului că ea nu coincide cu istoria Franței ajută, înainte de orice, la formularea *revendicărilor* occitane.¹⁸ Dar una din barierele de credibilitate ale pretențiilor occitane rămâne denigrarea de către Franța a acestei limbi ca „franceză pocită”, a cărei cultură este sărăcăcioasă, neproductivă, provincială, departe de ilustra izbucnire pariziană de cultură și rafinament. Ca urmare, prezentarea unei versiuni occitane a istoriei este menită să etaleze propriile sale înfăptuiri în plan lingvistic și cultural. Occitanii împărtășesc cu irlandezii, welșii, catalanii și alte minorități europene o anumită mândrie de a se ști moștenitorii unei culturi tradiționale dăinuind din evul mediu. Această mândrie pe care Haarmann (40) o numește „historische Dimension der ethnischen Identität” (dimensiunea istorică a identității etnice), este insuficientă pentru a contracara sentimentul de jenă lingvistică legat de vorbirea unui *patois*.¹⁹

Occitania, locuită fără întrerupere din epoca paleolitică, poartă încă numeroase urme ale primilor locuitori, inclusiv faimoasa peșteră de la Lascaux. Ligurii, un trib din epoca bronzului, sînt primii care au lăsat urme lingvistice, respectiv toponimice care se regăsesc în denumiri actuale (Dupuy 1989, 66). Marsilia de azi (sau *Massalia*), cel mai vechi oraș locuit continuu al Franței, a fost întemeiat de fenicieni în jurul anului 600 î.Chr. Cucerirea romană a provinciei Occitane (care a dat numele de Provența – de la Provincia Narbonensis – unei părți a teritoriului) a început de la coloniile lor de la Antibes și Nissa aproximativ în 120 d.Chr.²⁰ Puternica prezență romană din Sud a contribuit la diferențierea lingvistică dintre Sud și Nord, acesta din urmă mult influențat de cultura celtică și invaziile germanice ale francilor. Lunga perioadă de dominație romană care a urmat a cimentat legătura Occitaniei cu lumea mediteraneană atât lingvistic și cultural, cît și economic.

Strămoșul medieval al limbii occitane, îndeobște cunoscut sub numele de limba provençală sau langue d'oc²¹, a fost primul dialect literar cult din teritoriul cuprins astăzi de Franța. Acesta, ca și dialectul francian (strămoșul francezei moderne), provine din latina vulgară transmisă de soldații și negustorii romani populațiilor locale. Potrivit Enciclopediei Occitane, provenșala a fost de fapt prima limbă romanică ivită din amestecul limbilor latină cu graiurile „barbare”; cel mai vechi text în langue d'oc care s-a păstrat datează cu certitudine din secolul al X-lea, iar acel *Donat provençal* din secolul al XII-lea este prima gramatică a unei limbi europene moderne (Dupuy 79). Cei mai renumiți ambasadori ai limbii occitane au fost trubadurii, menestrelii rătăcitori creatori de poezie lirică și *canso*, cei care au inventat și răspândit ideea iubirii curtenești.²² Deși Occitania era compusă din numeroase entități feudale mici (Grillo 66), langue d'oc a beneficiat în epoca medievală de o ortografie comună și a servit admirabil ca limbă a filozofiei, științei, dreptului și artelor, ca și drept dialect cotidian al vorbitorilor săi (Merle 40). Folosirea ei a continuat pînă în secolul al XIV-lea, iar declinul care i-a urmat este strîns legat de evoluția puterii regale și a statului francez.

Catarii: mit și realitate

Înclinația activiștilor etnici de a atribui o mare importanță unei întâmplări istorice, care devine emblematică în lupta lor împotriva unei structuri dominante („mitul fondator”, în termenii lui Malinowski), avertizează împotriva atribuirii unei semnificații ultime unui astfel de incident. Totuși, chiar și lucrările franceze (cum ar fi *Histoire de la langue française* a lui Brunot) scot în evidență evenimentele care au constituit o răscruce în procesul subjugării limbii occitane și al începerii declinului său: cruciadele albigenze și actul de la Villers-Cotterêts. Ultimul, în special, „figurează la loc de cinste în istoriografia occitană contemporană” (Grillo, 67).

Erezia catară (sau albigenză) reușise să atragă adepți din toate straturile societății, inclusiv din marea nobilime, fiind tolerată chiar și de cei care nu-i îmbrățișau învățăturile.²³ Totuși, ea a oferit regelui Ludovic al VIII-lea pretextul de a smulge jurăminte de fidelitate de la puternicii comiți de Toulouse și să-și adauge coroanei din Île-de-France teritoriile acestora.²⁴ Erezia a fost mai apoi înăbușită printr-un pogrom egalat în istoria Franței numai de sîngeroasele *Guerres de religion* (războaie religioase). Nobilii nord-francezi, la instigarea papei Inocențiu al III-lea, (speriat de influența crescîndă a unei religii antiinstituționale) și a comitelui Raymond al V-lea, au pornit patru cruciade între 1179 și capturarea în 1244 de către Inchiziția toulousană a fortăreței Montségur.²⁵ Sub conducerea lui Simon de Montfort, născut în Nord, sate întregi au fost prădate sau incendiate în timpul perioadei respective și mulți au trebuit să ia calea băjeniei spre Pirinei. Printre cei ce se împotriveau sau aflat și mulți trubaduri faimoși, ca Peire Cardenal și Guilhem Figueria, a căror poezie de rezistență este citată ca un exemplu al legăturii ce dăinuie între occitanism și scriere (Dupuy 30-131).

Se cuvine notat că istoricii occitanisti, cum ar fi Dupuy, sînt acuzați de căutarea intenționată în textele rămase din perioada medievală a semnelor ce ilustrează conștiința națională, și îndeosebi rezistența față de stăpînirea franceză. Spre pildă, frecvent citata formulare a comitelui Raymond al VI-lea de Toulouse, care îi numea pe cei care luptaseră alături de el împotriva francezilor „homines nostre idiome” (oameni de limba noastră).²⁶ Sînt de netăgăduit însă efectele pe care cruciadele le-au avut împotriva ereziei: prin pacea de la Meauc, cea mai mare parte a Occitaniei a fost anexată regatului Franței. Brunot, un lingvist și istoric francez, susține că „actele de violență din cruciadele Albigenze (sic) au dus la stingerea civilizației meridionale în prima jumătate a secolului al XIII-lea; poeții au emigrat sau au fost siliți să tacă, și, începînd cu secolul al XIV-lea, dialectele lor, părăsite de scriitori, par să fi pierdut pentru totdeauna rangul de limbi literare” (309). Dupuy susține că declinul producției literare în langue d'oc poate fi atribuit lipsei de libertate morală și intelectuală de sub stăpînirea franceză (131).

Reverberațiile Inchiziției și capturarea teritoriului occitan de către coroana franceză sînt încă resimțite de occitani și exploatare în sensul dorit de ei. Este foarte la îndemînă să vezi în pogromul împotriva ereticilor albigenzi o caracteristică emblematică a intoleranței și rapacității Franței; identificîndu-se cu cei care au rezistat, occitanii de azi își aleg ca simbol crucea comiților de Toulouse (vezi figura 5). Episodul a ajutat și la crearea unui stereotip: occitanii, prin refuzul de se supune și curajul în fața iminentei anihilări, au contribuit la „mitologia modernă a rezistenței lui *homme d'oc* la autoritatea centrală”.²⁷ Pe de altă parte, cercetătorii francezi caută să prezinte respectivul episod într-o lumină diferită, eludînd elementele de cucerire și punînd accentul asupra inevitabilității unificării Franței: „istoria Franței este mereu prezentată ca un soi de marș forțat al statului națiune de-a lungul secolelor către un punct final înscris în chiar ordinea lucrurilor: Republica una și indivizibilă (Barelli ș.a., 45).²⁸ Harta publicată de National Geographic Society în 1989 și intitulată „Franța istorică: evoluția unei națiuni” este o ilustrare excelentă a acceptării unei viziuni privind concentrarea teritorială și administrativă a

Franței ce atribuie mare parte din unificarea ariei geografice actuale lui Carol cel Mare și perioadei secolelor al VIII-lea și al IX-lea. Cu excepția „îndărătnicei Bretagne”, practic toate regiunile Franței sînt colorate într-un mod ce ilustrează apartenența la coroana franceză (cu excepția invaziei engleze). O lucrare mai recentă, *Montaillou*, a lui Le Roy Ladurie, o îngrijită (dacă nu exagerat de ambițioasă) reconstrucție a vieții unui sat medieval, pe baza notelor Inchiziției lui Montfort, păcătuiește prin aceea că îi prezintă pe locuitorii unui cătun din Pirinei ca pe un fel de francezi timpurii (deși admite că vorbeau occitana) cînd de fapt au fost făcuți francezi cu forța abia după înfrîngerea lor.

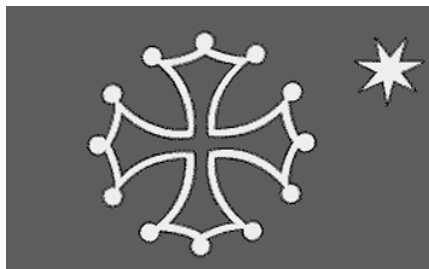

Figura 5.

Centralizare și pierderea limbii

Deși Occitania a fost anexată teritoriului coroanei Franței în secolul al XV-lea (mai puțin ținuturile stăpînite de englezi), limba franceză nu a înlocuit occitana. Francisc I este cel care prin Edictul de la Villers-Cotterêts din 1539 a făcut din franceză limbă oficială a guvernului și a documentelor de drept, înlocuind latina, ca și cele aproximativ 30 de dialecte celtice și romanice locale vorbite de majoritatea populației (Wardhaugh). Acest act a deschis calea asocierii limbii franceze cu privilegiile și puterea, căci burghezia, nobilii și curtenii au optat deopotrivă pentru franceză, limba regelui și a guvernării (Merle 41); limba franceză a devenit și limba culturii elitei occitane aducînd expresii de *politesse* în vocabularul occitan (Brunot, 372). Cu toate acestea, *l'Ancien Regime* nu a investit prea mult efort în întărirea acestui edict (Wardhaugh, 101). Politica oficială, cel puțin cea a primilor conducători Capetieni ai Occitaniei, permitea traducerea documentelor la nivel local, ceea ce dovedește că puterea regală nu ambiționa să-și impună propria limbă (Brunot, 370). Uzurparea franceză a demarat încet, urmînd căile negoțului și, la fel ca în cazul trecerii de la „tu” la „vous”, a contribuit la separarea straturilor de jos de cele de sus ale societății (Brown & Gilman). Întocmai ca și în cazul celor apropiați de împărații romani, elita, primii în adoptarea formei protocolare „V”, identificați mai pe urmă afectiv cu bunăstarea și privilegiul, limba franceză a început uzurparea teritoriului limbii occitane grație legăturii sale cu puterea și eleganța. Curtenii dornici să dobîndească favorurile coroanei din Île-de-France au ales să vorbească franceza; burghezia, întreprinzătorii și clasa născîndă a funcționarilor guvernamentali au descoperit că bilingvismul francez este în interesul lor. În acel moment, franceza s-a identificat cu bunăstarea și elitele.²⁹

Legislația limbii

La nivel guvernamental oficial, exterminarea limbii occitane nu a căpătat caracter sistematic decît odată cu Revoluția Franceză: nașterea triadei *liberté, égalité, fraternité* a coincis în mod paradoxal cu decesul toleranței și opțiunii lingvistice libere în Franța. Faptul că în 1789 mai mult de jumătate din populația Franței nu vorbea franceza (Grau, 19), atestă că în realitate, de la unificare, dialectul francian cîștigase relativ puțin teren în fața dialectelor locale. Decretul din 8 *Pluviôse anul II* a fost primul document oficial interzicînd folosirea oricărei alte limbi în afara franceze, chiar și în comunicarea privată (Jeanjean, 27). Raportul din 1790 al Abatelui Grégoire, intitulat „*Sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*” (Despre necesitatea și căile de suprimare a dialectelor și de universalizare a folosirii limbii franceze), exprimă limpede aspirațiile iacobine și începutul unui intens program statal de reformă a educației ținînd să înfăptuiască egalitatea lingvistică prin omogenizare. Pe baza *Legii Deixonne*, în intervalul din 1794 pînă în 1951, dialectele „*patois*” nu puteau fi vorbite în școli decît în cazul în care era absolut necesar pentru învățarea francezei. Metodele educaționale erau menite să sădească în studenți viziunea franceză asupra limbii minoritare: un „simbol” infamant, adesea o opincă țărănească, era atîrnată de gîtul elevilor care erau prinși vorbind *patois*. Cel ce purta un astfel de simbol nu putea scăpa de el decît dacă, la rîndul său, prindea un alt elev vorbind *patois*, iar

acela ce nu scăpa de simbol pînă la sfîrșitul orelor era pedepsit să rămînă la școală pînă tîrziu, scriind propoziții ce denunțau propria sa limbă.³¹ Această metodă de învățare, documentată în regiuni periferice ale Franței pînă în timpul celui de al doilea război mondial, inducea vorbitorilor de limbi occitane un profund simț al rușinii. Recrutările militare forțate introduse din 1875 au constituit un alt element de politică guvernamentală, contribuind la declinul limbii occitane. Franceza a fost consacrată ca unic mijloc de comunicare în armată, iar recrutării în sine i s-a atribuit o dimensiune de patriotism național menit să umbrească partizanatul regional (Wardhaugh, 103).

Astăzi, unica limbă oficială a Franței este limba franceză: toate documentele guvernamentale, toate procedurile legale, întreaga publicitate³² este obligatoriu să fie în franceză; occitana, alături de alte limbi minoritare, și-a cîștigat dreptul de a fi prezentă, într-o proporție minoră, în programele de radio și televiziune de stat și în educația publică (Barelli ș.a.).

Starea actuală a limbii occitane

Occitanii, cea mai importantă minoritate lingvistică a Franței, beneficiază în lupta sa pentru recunoaștere de mărimea sa: 11 milioane de locuitori, aproape 1/3 din totalul Franței. Cu toate acestea, după al doilea război mondial, vorbitorii monolingvi de occitană s-au regăsit numai în cele mai izolate arii agricole; astăzi sînt foarte puțini copiii care învață occitana ca primă limbă. Tot din rîndul populației Occitaniei de azi fac parte și imigranții de dată recentă, sau *pieds noirs*, cărora le lipsește legătura cu ținutul, ca și sentimentul trecutului ilustru, și ca urmare vădesc puțin, sau de loc, interes pentru limba occitană.³³ În ciuda datelor din studiul comparativ al lui Allardt privind minoritățile europene, creșterea relativă a populației (76) este modestă, iar Alcouffe și alții, în analiza lor demografică, confirmă că relativa creștere se datorează numărului important de imigranți, ceea ce nu conduce la păstrarea limbii.³⁴

Cine sînt vorbitorii de occitană? Nu există date statistice ferme la îndemînă în Franța, deoarece recensămîntul de stat, sub pretextul protejării intimității, refuză să ia cunoștință de existența minorităților lingvistice. Pe de altă parte, există tendința ca lumea să-și decline orice competență în limba occitană, în special în situația unui interviu (Jacob, 73; Merle, 56), ceea ce dovedește succesul de netăgăduit al limbii franceze, autoimpusă ca modul bun și potrivit de a vorbi. Totuși, numeroase estimări concură în a aprecia că din cei 11 milioane de rezidenți, 7 milioane înțeleg occitana, iar 2 milioane o vorbesc cu regularitate.³⁵

În ciuda eforturilor depuse pentru păstrarea ei, limba occitană arată multe din caracteristicile unei limbi în declin: bilingvism, prevalența vorbitorilor nativi vîrstnici, puțin educați, provenind din zona rurală, frecvente împrumuturi din limba dominantă, absența standardizării și sfera limitată de folosire.³⁶ Dincolo de legislație, și alți factori au jucat un rol important în declinul lingvistic: dezvoltarea rețelilor de comunicație (controlate de stat) a introdus limba franceză în fiecare cămin cu mai mult succes chiar decît orice tehnici educative. Urbanizarea a contribuit și ea la accelerarea vitezei de răspîndire a limbii franceze: o treime din populația de azi a Occitaniei trăiește în orașe și mari metropole, care au o lungă istorie în rolul de contact între occitană și franceză. Schimbarea de populație poate fi atribuită atît imigrării muncitorilor străini și a celor provenind din Nord, cît și abandonării de către comunitate a modului de viață rural, bazat pe agricultură. Dincolo de transplantarea limbii franceze, urbanizarea a promovat și răspîndirea atitudinilor franceze față de limbă (Dupuy, 39). Mișcarea spre oraș, concomitent cu schimbarea ocupațiilor, marchează și abandonarea zonelor în care occitana se bucura de o largă varietate de registre.³⁷ „Paralel cu francizarea orașelor”, subliniază Merle, pe drept cuvînt (31), „destrămarea societăților mici atrage după sine degradarea utilizării limbii, pierderea sentimentului identității. Contraofensiva intelectuală rămîne neputincioasă: pentru o ca cultură să trăiască este nevoie ca limba ei să fie percepută ca firească, nicidecum inferioară.”

Diglosia

Actualele eforturi în direcția păstrării limbii au ca țel exclusiv menținerea bilingvismului franco-occitan, căruia i se potrivește denumirea mai exactă de diglosie. Urmînd formularea lui Ferguson (1959), franceza este limba „înalță”, occitana este „de jos” și, ca atare, cea din urmă este folosită în comunicarea privată, în cadrul căminului, la piață (Ferguson, 234-236). În privința identificării occitaniei cu diferitele paliere ale muncii, ea este caracteristică muncii manuale, bărbaților, agriculturii, existenței rurale, generației vîrstnice.³⁸ După cum notează Sauzet, diglosia franco-occitană se manifestă în trei moduri tipice: specializarea funcționării fiecărei limbi, valorizarea lor inegală, în fine, substituirea tot mai accentuată a occitaniei de către franceză.³⁹

„Francitana”

În general, s-a acordat puțină atenție studierii fenomenului „francitan”, adică „accentului meridional” sau formei specifice de franceză vorbită de occitani. Sauzet a ridicat o chestiune incitantă, afirmând că „francitana” ar putea fi mai mult decât un simplu accent regional, legându-i de fapt pe non-occitanofoni de limbă (228). Învățarea ritmului, a sintaxei și a lexicului occitan poate face din stăpînirea occitanei o „redobîndire”. Mai departe, Sauzet situează relația occitană/franceză în tipologia conflictelor lingvistice a lui Kloss, potrivit căreia limbile care împărtășesc un același pedigree, ca occitana și franceza, tind să dezvolte un „bilingvism diglosic”. Limba „de jos” se menține ca „*patois*” (grai) multe generații după ce forma sa „pură” va fi ieșit din uz. Merle și alți autori occitani au menționat această tendință, sugerînd că „francitana” ar putea, într-o bună zi, să ia la purtare încălțările occitanei, ca urmare a contextului eforturilor etno-lingvistice (50); ceea ce înseamnă că „francitana” ar putea deveni vectorul aspirațiilor occitane, constituind o bază mai autentică a proclamării unei identități distincte. În timp ce viitorul limbii occitane rămîne amenințat, omniprezența „francitanei” nu poate fi nicidecum trecută cu vederea. Modelele de vorbire ale occitanilor de astăzi vădesc o formă diferită de franceză, iar examinarea acestui fenomen lingvistic s-ar putea dovedi mai folositoare decât a occitanei însăși, atît în termeni de schimbare a diglosiei, cît și ai formelor de exprimare a prestigiului. Cum observă Weinrich, vorbitorii în căutare de prestigiu îndeobște asociat cu limbi considerate „înalte” sînt constrînși la un grad suficient de stăpînire a acestora pentru a depăși realitatea că limba pe care o vorbesc nu este limba lor maternă.⁴⁰ Potrivit acestei viziuni, „francitana” poate fi privită ca un indicator atît în încercarea de a stăpîni limba franceză, cît și în aceea de a păstra modul de vorbire specific occitan, fapt ce poate fi pus în relație cu o continuă îngustare a orizontului economic, inclusiv în Occitania „vorbitoare de franceză”.⁴¹

Cei care activează în favoarea limbii occitane sînt conștienți de situația ei diglosică, aceasta putînd fi comparabilă cu cele descrise de Blom & Gumperz referitor la Norvegia. Ei nu caută înlocuirea limbii franceze printr-un monolingvism occitan; rezistența lor la tendințele centraliste franceze se oglindește în respingerea „miturilor socio-filozofice — Weltanschauungen — ale monolingvismului” prin care monolingvismul este pus în relație cu libertatea, universalismul și raționalismul (Fishman, 1985, 445). În locul deșartei căutări a întoarcerii idilice la Utopia pre-franceză, occitanii caută „ambilingvismul” (Stephens, XXVII), cu alte cuvinte, abilitatea de a alege liber, în orice situație, între franceză și occitană, fără teama că lumea ar putea zice „așa ceva nu dă bine” și fără a fi cuprins de sentimentul rușinii („honte”) care însoțește mărturia occitanofonilor de azi (Merle, 42).

Privarea de drepturi economice

Cercetările întreprinse de Woolard (1989) în Catalonia spaniolă avertizează împotriva confundării dominației lingvistice instituționale și juridice cu manifestările de prestigiu „atitudinale”, așa cum au fost descrise mai sus; totuși cazul occitan confirmă modelul, de altfel larg răspîndit, al prestigiului perceput ca o corelare atît cu aprobarea guvernamentală, cît și cu avantajul economic. Socio-lingviștii susțin că acest al doilea factor, beneficiul economic, stă în spatele majorității mișcărilor de activism lingvistic minoritar. Inglehart și Woodward au argumentat că probabilitatea conflictelor de sorginte lingvistică într-un anume stat este legată atît de nivelul de dezvoltare economică și politică a țării, cît și de gradul în care apartenența la un grup minoritar blochează mobilitatea socială. În cazul occitan privarea de drepturi economice și limitarea mobilității sociale sînt factori ce influențează decisiv declinul lingvistic.⁴³ Politica statului francez a avut, dincolo de orice dubiu, un impact semnificativ asupra declinului limbii occitane, a prestigiului său, dar nu i se poate totuși atribui responsabilitatea totală a acestui fenomen (cum pretind unii occitanisti). Studiarea de către Brun a pieselor populare din secolul al XVIII-lea demonstrează existența unei stratificări timpurii a limbajului, în funcție de apartenența de clasă.⁴⁴ Christina Bratt Paulston face, în cadrul unei comparații între occitană și catalană, o subliniere a elementului economic: Occitania așteaptă de la Paris investiții, locuri de muncă, oportunități comerciale, contribuind la valorizarea francezei ca limbă a oportunităților economice și a dezvoltării.⁴⁵ Dimpotrivă, capitala Cataloniei, Barcelona, este teatrul unui succes economic considerabil: acest „al doilea oraș al Spaniei” nu încetează să atragă, către centrele sale industriale, imigranți din alte regiuni. Subordonarea Cataloniei față de statul spaniol, mai puțin centralizat, rămîne una politică, nu economică. La nivel local, progresul economic favorizează limba catalană în competiția cu castiliana. S-ar putea argumenta că poziția economică favorabilă a Cataloniei în relația cu statul național spaniol a contribuit semnificativ, sau a determinat chiar, atît prestigiul înalt al catalanei, cît și succesul provinciei în înfăptuirea autonomiei regionale. Inglehart și Woodward explică activismul lingvistic catalan prin instrumentarea împotrivirii față de scurgerea resurselor sale

considerabile destinate susținerii unui îndepărtat guvern castilian. În concluzie, este limpede că limba catalană este la rîndul ei dependentă de circumstanțele economice și așteptările celor care o vorbesc.

Combaterea diglosiei

O parte importantă a eforturilor de revitalizare lingvistică din Occitania urmăresc revalorizarea limbii locale îndemnîndu-i pe occitani, în termenii unui proverb local, „fleuris oû tu habites” (înflorește unde trăiești).⁴⁶ O altă formulă cu același sens este „Volèm Viure al Pad's” (Vrem să trăim la noi în țară).⁴⁷ Mai mult decît un nume al unei de-acum defuncte organizații occitaniste, acest slogan conține esența revendicărilor occitane de azi: Occitania și limba sa ar trebui să ofere întregul evantai de oportunități prezente în alte zone ale Franței. Tineretul nu ar trebui să mai fie constrîns să-și mai perfecționeze franceza și să emigreze la Paris pentru a urma o carieră bănoasă de succes. Occitania ar trebui să nu mai însemne doar vacanță, destindere într-o zonă înapoiată, cît ar fi ea de pitorească.

Revalorizarea limbii occitane înseamnă înainte de orice (la nevoie, un astfel de proiect socio-lingvistic poate fi înfăptuit conștient) schimbarea mentalității oamenilor cu privire la utilizarea sa într-o gamă largă de interacțiuni. Exemplul invocat de Urla pentru a ilustra „propaganda” în favoarea limbii basce, în contextul unui festival local, demonstrează realitatea unor astfel de eforturi în proiectele minorităților lingvistice. Existența unui studiu stabilind că basca este relativ puțin vorbită în afara căminului a determinat pe școlarii basci să participe la acest festival agitănd pancarde care îndemneau la utilizarea limbii materne și public, cu ocazia sărbătorilor (832-833). Chiar dacă se poate argumenta că folosirea unei limbi minoritare în contexte intelectuale literare și oficiale are un impact mai mare decît folosirea ei în public cu ocazii festive, este de netăgăduit că expansiunea limbii în afara ariei de folosire uzuală constituie un pas înainte în afirmarea viabilității ei.

Catalanii, la rîndul lor, au căutat să-și revalorizeze limba, deși campania lor nu a atins nicicînd proporțiile epice ale Occitaniei. Dealtfel, catalanii beneficiază din plin de poziția lor economică semnificativă în cadrul statului spaniol: unitatea lor politică medievală și puterea economică și politică datorată legăturilor strînse cu zona mediteraneană, au asigurat limbii catalane o continuă stare de confort lingvistic (Woolard). Odată cu industrializarea din secolul al XVIII-lea catalana a dobîndit noi valențe, translatînd de la *Renaissença* culturală și lingvistică la mobilizarea comunitară adusă de *catalanism* (Paulston, 49). În fine, spre deosebire de occitană, catalana este proprie în egală măsură burgheziei și claselor muncitoare (Paulston, 51).

Occitanii au învățat din experiența vecinilor lor sudici: pentru a atinge idealul „existenței întregi” a Occitaniei și pentru a înlocui diglosia cu ambi- sau bilingvismul, ei caută să promoveze descentralizarea și redistribuirea oportunităților economice. Desigur, toate campaniile continuă să fie inițiate în numele limbii occitane: explicația ar fi, potrivit lui Castan, că limba este singura „posesiune” occitană care nu poate fi anexată de nici un centru extern și, prin aceasta, asigură autonomia întregii mișcări occitane.⁴⁸ Occitana fiind, deci, o „posesiune” urmează că adevărații săi proprietari sînt puținii vorbitori autohtoni care mai există. Paradoxal, cînd soarta occitaneii a rămas în mîinile lor, ei n-au ezitat să-și abandoneze *patois*-ul în schimbul avantajelor oferite de franceză (vezi mai jos *A cui este limba?*).

Standardizarea și mișcările occitane

Revendicările occitane, inclusiv cele lingvistice, par lipsite de soluții reale, încercările de a crea o limbă occitană standardizată pot fi puse pe seama schimbării accentului și scopurilor mișcărilor occitaniste. Una din acestea, poate cea mai faimoasă și timpurie, a fost inițiată de binecunoscutul autor Frédéric Mistral al cărui poem „Mirèilha”, compus în dialectul său matern provensal, fusese distins în 1905 cu Premiul Nobel pentru literatură. Împreună cu un grup de intelectuali cunoscuți sub numele de Félibrige, Mistral propusese standardizarea limbii occitane, plecînd de la dialectul ei provensal. Preocuparea grupului Félibrige pentru omagierea purității și a trecutului exprima convingerea că „graiurile străzii, corupte și siluite de franceză, nu pot constitui modelul lingvistic adecvat poeziei, care este de căutat în altă parte, la țară”.⁴⁹ Ca urmare, membrii grupului s-au angajat în remodelarea limbii, purificînd-o de termenii „francizați”, înlocuîți cu forme „mai vechi și mai curate” (Grillo 71). Badone confirmă, în comparația pe care o face între Handler și McDonald, tendința minorităților lingvistice „de a face impermeabile hotarele care le separă de restul societății prin purificarea limbii” (811). O asemenea activitate s-ar putea numi în termenii de azi „poliție lingvistică”; în acest sens gruparea Félibrige păcătuia și ea de aceeași rigiditate pe care la rîndu-i i-o reproșa guvernului francez.⁵⁰ Gruparea Félibrige a fost acuzată cel mai adesea de *paseism* deoarece ambiționa să păstreze, din turnul de fildeș al intelectualismului, înapoierea pitorească a Occitaniei, căutînd în tradițiile folclorice o forță capabilă să o unifice. De altminteri, refuzul lor de a se

solidariza cu revolta din 1907 a viticultorilor este emblematic pentru intelectualismul folcloric al grupului și totala sa lipsă de legătură cu aspirațiile politice și economice ale poporului de al cărui rusticism era atît de mîndru: „Mistral a fost primul care s-a identificat cu ambivalența politică și culturală ce afectează și azi mișcarea occitană, fiind de altfel și prima sa victimă” (Jacob, 87).⁵¹ După cum va reieși mai jos din capitoul *A cui este limba?*, această schismă între elitele active în mișcarea occitană și vorbitorii nativi de clasă inferioară continuă și în prezent să fie unul din conflictele interne esențiale.

Un alt efort de standardizare a avut loc după cel de-al doilea război mondial, luînd ca model dialectul din Languedoc; ca și în cazul tentativei grupului Félibrige, această nouă inițiativă a reușit să înfrîngă loialitatea dialectală doar în cazul cîtorva intelectuali urbani ale căror legături cu regiunea erau mai mult simbolice sau politice decît cotidiene și autentice. A urmat apoi un torent de alte standardizări, suferind mai toate de aceeași prăpastie de netrecut dintre intelectualii care doreau standardizarea și păstrarea occitaniei și țărani al căror scop final era mult mai concret și pragmatic. Ortografia introdusă de grupul Félibrige se mai folosește și azi, mai cu seamă în regiunea Provensală, dar occitana actuală tinde să prefere modelul bazat pe dialectul din Languedoc al lucrării *Gramatica Occitana* a lui Loïs Alibèrt.⁵² Sistemul acestuia, bazat pe regulile și derivațiile latine ale langue d'oc-ului istoric, este suficient de universal pentru a permite exprimarea în oricare din dialectele occitane și adoptarea de neologisme autohtone.⁵³ *Grafia lui Alibèrt* are virtutea de a unifica dialectele disparate ale occitaniei; grație ei pot fi sistematizate convențiile de transcriere, iar scrierea modernă își păstrează rădăcinile istorice și chiar prestigiul precedentului medieval (Merle 202).⁵⁴ În termenii saussurieni, normele lui Alibèrt permit atît comunicarea sincronică, pe tot cuprinsul Occitaniei, cît și comunicarea diacronică, legată de originile culturii occitane (Merle 203). Chiar dacă *grafia lui Alibèrt* este departe de a fi universal dominantă, activiștii occitani de azi au renunțat în mare parte la obsesia de a da limbii occitane un standard unic, preferînd alternativa în care fiecare regiune își păstrează propriul dialect, subliniind profundele conexiuni lingvistice dintre ele.⁵⁵

Educația

Educația se bucură de un loc central în mișcările lingvistice occitane, dar ea nu se mai limitează la predarea dialectelor locale, deși acesta rămîne un scop primordial, ci îmbrățișează studiul altor dialecte și limbi provenind din același areal istoric, între ele catalana (Blanchet 15). Se remarcă în consecință, puternica dimensiune istorică a limbii occitane, unitatea fundamentală a dialectelor sale și similaritatea cu celelalte limbi romanice, subliniindu-se ușurința de a le înțelege. Diversitatea dialectelor occitane și deosebirea lor de catalană sînt mai degrabă superficiale, în ciuda acestui fapt numeroase studii socio-lingvistice consacrate proximității lingvistice (fonetice, morfemice sau lexicale) demonstrează că apropierea dintre limbi nu influențează decisiv înțelegerea dintre ele (Blom și Gumperz despre norvegiană, Wolff despre idiomurile nigeriene). Cînd unei limbi „străine” i se conferă prestigiu (sau cel puțin respect) de către aceia care nu sînt vorbitorii săi nativi, este mai probabil ca respectiva limbă să fie percepută ca mai apropiată de limba proprie. Mai mult chiar, activiștii occitani sugerează ca predarea limbilor în școală să aibă loc în contextul cultural respectiv, prin sublinierea unicității tradițiilor regionale, fără a înlocui identitatea franceză. Pentru a consacra însă validitatea limbii lor, cu toată lipsa de standardizare și numărul mare de dialecte, occitanii trebuie în primul rînd să se elibereze de ideologia franceză a *patois*-lui și să creeze un nou model pentru cadrul de definire a limbii.

Legea Deixonne, care permite predarea limbilor minoritare în școlile franceze, este destul de vagă, occitana de exemplu fiind accesibilă în funcție de activismul local. Studiul comparativ al lui Charles referitor la predarea bascei și a occitaniei în departamentul Pyrénées-Atlantique dezvăluie o mare disparitate în favoarea celei dintîi, pe care autorul o atribuie relativei forțe a activismului organizațiilor etnice. Mișcările basce beneficiază substanțial de pe urma prezenței dincolo de frontiera spaniolă a regiunii autonome Euskadi; sînt la îndemînă emisiunile de televiziune, stadiile de formare a profesorilor, publicațiile de limbă bască și prezența în Franța, cu prilejul a numeroase celebrări a unor importante mulțimi din regiunea bască (Charles 322). În contrast, occitanii sînt încă supuși autodenigrării lingvistice, preferînd franceza propriei lor limbi, ca o cheie a succesului economic și fiind, prin urmare, mult mai puțin fermi în a solicita asigurarea educației bilingve. Charles concluzionează că învățarea limbii nu este pendinte de accesul la educație publică: dacă occitanii ar fi cu adevărat perseverenți și motivați în a-și învăța limba, activismul lor nu ar rămîne fără răsplată. Această remarcă readuce la suprafața problema diglosiei. Ce i-ar putea motiva pe occitani să-și prefere propria limbă limbii franceze? Citim în Lafont și în alte scrieri occitane că „diglosia este privită ca o funcție a relațiilor dintre un centru dominant („Franța”) și o periferie subordonată („Occitania”), pe care cea dintîi a transformat-o într-o colonie internă”; această teorie a

centrului și periferiei le oferă occitanilor ocazia să „combine problemele de limbă și cultură cu cele politice și economice” (Grillo 80-81).

Economia centrului și periferiei

Revenind la figura 3, reiese că în lucrarea sa *Pour l'Occitanie*, Alcouffe și alții prezintă, referitor la profilul demografic al Occitaniei, argumente care susțin în mod convingător validitatea teoriei lui Hechter (1975) privind colonialismul intern, când etnicitatea este teatrul unei experiențe colective de subjugare economică (Grillo, 82; Jeanjean, 37; Allardt, 19, 37).⁵⁶ La fel ca în multe alte regiuni periferice, și economia Occitaniei suferă în comparația cu centrul național. Grillo consideră (81) că subdezvoltarea nu este o stare, ci un proces; regiunile periferice sînt făcute dependente prin acțiunile centrului capitalist. Robert Lafont (1967-1971), pornind de la principiile lui Hechter aplicate contextului francez, explică exploatarea prin detașarea și dezinteresul guvernului. Imaginea asociată Occitaniei, ca „rezervă de zone de aer liber, ținut al muncii manuale, zonă de vacanță și retragere la pensie pentru nord-europeni”, este confirmată de rata înaltă de șomaj, tendința de emigrare a tineretului cu nimic inferioară imigrării celor ajunși la pensie (Alcouffe și alții, 47). La aceasta se adaugă cronică subutilizare a forței de muncă, crizele agricole, dezindustrializarea, exodul populației, sufocarea coastei turistice sub impactul speculațiilor de proprietăți, urbanizarea scăpată de sub control și, din acest motiv, modelul negativ al schimbării populației rurale, tot atîtea fețe ale sentimentului occitan al deposedării.⁵⁷ Alcouffe și alții confirmă statutul „ex-centric” al economiei occitane; comerțul intern lipsește aproape de tot, iar datele SNCF indică prevalența exporturilor către Paris și regiunile nordice (70).⁵⁸

Reacțiile la această periferizare economică sînt multiple. Potrivit lui Paulstone, generația foarte tînără este monolingvă franceză, iar „populația adultă este în mod conștient tranzițională, încurajîndu-și copiii să părăsească regiunea pentru a găsi de lucru, și, în această perspectivă, crescîndu-i ca vorbitori monolingvi francezi”.⁵⁹ Paulstone pretinde că occitana este amenințată cu stingerea ca urmare a unei schimbări drastice în economie. Acest tip de schimbări confirmă analiza lui Gal pentru care schimbarea lingvistică este „o redistribuire motivată social a variantelor sincronice ale unor vorbitori și medii sociale diferite” (17) urmate apoi de reevaluări generaționale ale relației dintre limbă, grupuri sociale și prestigiu relativ (154).

Totuși, aceste schimbări nu sînt legice, după cum o arată creșterea numărului de *calandretas* (școli semiprivat de limbă occitană, după modelul basc al *ikastola*) și numărul crescînd al participanților la cursurile pentru adulți.⁶⁰ Sauzet și Maurand sînt de acord că învățarea occitane nu poate fi privită numai ca un handicap economic; tinerii sînt în căutarea unui nou echilibru diglosic care este abia la început (Maurand, 1981 în Grillo, 80).⁶¹ Occitana ar putea să scape declinului dacă, printr-un concurs de împrejurări, generația tînără va fi motivată să o îmbrățișeze din rațiuni de prestigiu social sau economic.

Occitana: simbol al unui stil de viață

Ce i-ar putea atrage pe tinerii occitani să învețe o limbă cvasi defunctă? În ciuda dorinței reprezentanților mișcărilor occitane de a resuscita romantismul grupului fêlibrean, unele din elementele lor sînt condamnabile ca neautentice, chiar dacă mai reușesc să-și atragă adepți. Prin respingerea urbanismului (și a „etosului bazat pe capitalism, consumatorism și stilul de viață rupt de natură”; Badone, 809) limba occitană este identificată cu aspectele pozitive ale existenței non-urbane. Este vorba poate de un sentimentalism à la Rousseau, preamărind miturile vieții „naturale”, a întoarcerii la rădăcini, a refacerii contactului cu pămîntul și, în cele din urmă, de restabilirea unui mod de viață *campagnard*, bazat pe renașterea relațiilor interumane (Jeanjean, 152; Merle, 156).⁶² Aceasta din urmă este de fapt o deosebire culturală evidentă între Nord și Sud: clima însoțită mediteraneană permite petrecerea timpului în aer liber și are ca efect relații mai intense cu prietenii și chiar cu străinii.⁶³ Privite cu un ochi critic, anumite aspecte ale acestei întoarceri la tradiție sînt la fel de suspecte ca și paseismul fêlibrean: Merle afirmă „sîntem în căutarea tradiției non-raționale ca antidot la modul de a fi modern, urban și tehnic” (157). Cît de autentică poate fi această „întoarcere la tradiție” și cît de mult este ea o obiectivizare sau imitare a lui „vrai paysan” (McDonald în Badone, 807)? Occitana rămîne să fie identificată cu unele trăsături ca rurală, non-capitalistă, antitehnologică, la care „adevărații” occitanofoni rurali nu doresc să fie asociați. Aceste tendințe subliniază înlocuirea revendicărilor lingvistice cu altele, ce țin de opțiunea pentru un anumit stil de viață, ceea ce conduce la adîncirea diferențierii, cel puțin în plan conceptual, dintre vorbitorii urbani intelectuali de franceză și „adevărații” occitani (Jacob, 72).

A cui este limba?

Dihotomia dintre vorbitorii nativi de clasă inferioară și elită (burghezie academică, autori, poeți) care se străduiește să revigoreze limba minorității, se manifestă în multiple contexte, europene sau nu (Fishman, 1985, p.72, Smith, Woolard, McDonald). Acest fenomen larg răspândit ar putea fi atribuit perspectivei oferite de educație prin care vorbitorii se agață de starea lor de inferioritate lingvistică, pe care anterior fie o ignorau, fie o considerau imuabilă. Pentru țăranul mediu, franceza este limba puterii economice, limba ambițioasei burghezii urbane și a generației tinere care, încă și azi, trebuie să plece în Nord pentru a găsi de lucru. El îi disprețuiește pe intelectuali și pe poeți pentru că încearcă să păstreze frumusețea pitorească a ținutului și limba în detrimentul dezvoltării și modernizării. Chiar dacă este evident că occitanii de azi sînt într-o mică măsură favorabili acestui *paseism*, moștenirea grupului Félibrige continuă să fie prezentă.

Elita liderilor mișcării pare uneori a domina mulțimea mai puțin avantajată care-i urmează. Unii teoreticieni ai conflictelor lingvistice îi acuză pe acești lideri de lipsă de autenticitate, chiar de simularea activismului în propriul lor beneficiu. Inglehart și Woodward susțin că multe din conflictele lingvistice sînt, dacă nu create, cel puțin exacerbate de indivizi ambițioși, preocupați de propria lor carieră: o asemenea abordare neglijează voința „maselor” de vorbitori, considerînd că un lider carismatic este capabil să *creeze* o mișcare minoritară „sau cel puțin să-i confere audiență și susținere” (360, 370-71, 373). Conform argumentației lui Woolard, dacă nu se acordă suficientă atenție activității liderilor, există riscul să rămînă neelucidat motivul pentru care „masele sînt convinse că interesele lor se identifică cu ale elitei politice” (7). Faptul că mișcarea occitană nu a reușit să atingă anvergura mișcărilor similare din Catalonia și Țara Bascilor s-ar putea datora inabilității liderilor săi de a depăși aspirațiile din turnul de fildeș și de a aduce în discuție chestiuni cu adevărat relevante pentru toți occitanii.

Revendicări ce unesc

Paradoxal, deși muncitorii și țăranii occitanofoni constituie seva limbii, eforturile s-au concentrat în primul rînd în direcția apărării limbii decît a apărării acestora (Merle, 79). Cum conștiința occitanei a izvorît din îngrijorări privind folclorul și limba și a devenit sensibilă la inechitățile economice care au provocat devalorizarea limbii (vezi „ecologia limbii” a lui Haugen), cererile intelectualilor și ale țăranilor devin tot mai asemănătoare. Contextul economic al luptei pentru afirmarea limbii occitane a stat pentru multă vreme în centrul preocupărilor țărănești; eșecul lui Mistral de a-i uni, în secolul al XIX-lea, pe partizanii folcloricii ai „drepturilor lingvistice” cu țăranii preocupați de grijile regionale, simbolizate de cruciala revoltă din 1907 a viticultorilor, a consfințit sfîrșitul susținerii populare a mișcării Félibrige. Începînd cu conflictul din Algeria, mișcările occitane au căutat să includă în lupta lor pentru recunoaștere culturală și lingvistică factori noi, politici și economici, meniți să atragă un mai larg suport popular (Jacob, 63). În schimb, Institutul de Studii Occitane (IEO), unul din cele mai mari grupuri occitaniste de azi, și-a manifestat solidaritatea cu minerii greviști de la Decazeville din 1961-62, înfruntînd astfel concret realitățile economice și sociale ale poporului occitan (Alcouffe și alții, 99). Prin aceasta occitanii angajați în apărarea culturii lor au recunoscut în cele din urmă necesitatea de a lega revirimentul cultural de creșterea forței politice și economice (Merle, 129). În 1989, IEO a organizat o reuniune occitano-catalană pe teme economice. La fel ca festivalurile de folclor care contribuie la întărirea coeziunii comunității, reuniunea în cauză „a contribuit la rapidul transfer al înțelegerii reciproce în plan economic” (Jeanjean, 185). „Tot mai adesea occitanii se arată atrași de stabilirea de relații economice dincolo de frontiera franceză: Uniunea Europeană oferă cadrul supranațional care, prin ocolirea structurilor naționale, permite stabilirea de legături cu alte grupuri minoritare regionale din Europa” (Badone, 814). Uniunea Europeană, așa cum reiese din cele menționate mai sus, este produsul direct al tendinței omniprezente în Europa de a lăuda beneficiile regionalismului în contrast cu centralismul statelor naționale. Din această perspectivă, Franța rămîne, în multe privințe, cel mai formidabil bastion al centralismului dogmatic și al monolingvismului; chiar și în Uniunea Europeană ea continuă să respingă renunțarea la atributele suveranității. Cererile occitane de autonomie regională și un mai mare control asupra propriilor resurse concordă cu actualele teorii privind „federalizarea Europei”. Care să fie echilibrul de dorit între tot mai accentuata separare lingvistică și creșterea unității supranaționale, bazată pe alianțe economice și de alt tip? Atît înapoierea economică cît și declinul limbii occitane sînt puse pe seama sistemului centralizat al guvernării franceze. Cerînd dreptul de a vorbi și preda occitana, activiștii cer de fapt să se accepte principiul conform căruia monolingvismul nu este singurul model pentru edificarea unei stătalități de succes. Ca atare, limba devine instrumentul altor revendicări: cererile nu se mai îndreaptă numai spre controlul mijloacelor de producție locale, ci țintesc crearea unei multipolarități de centre și

dreptul de a stabili autoguvernări limitate. Propunând un sistem de guvern federal, ele contribuie de fapt la înmugurirea unei retorici a compromisului.

Crearea unei identități occitane reclamă angajamentul unor forțe centripete: țăranul și elita, cetățeanul din Languedoc și cel din Provența, cel aflat în căutarea șanselor economice și cel ce caută păstrarea culturii, fiind necesară linia de unire dintre ei. Acordând prioritate revalorizării limbii în conexiune cu oportunitățile economice și pledând pentru dreptul de a trăi și munci acasă, intelectualitatea occitană se îndreaptă spre idealul unității în diversitate. Deși nu există precedente pentru revalorizarea unei limbi prin creșterea puterii economice, cu atât mai puțin în contextul statului francez, descentralizarea economică poate elibera Occitania de statutul ei de colonie, devenind mijlocul cel mai plauzibil de a stopa adânc înrădăcinata denigrare a limbii occitane. Scriitorii occitani, preocupați acum de elaborarea strategiilor economice, încetează să-și mai susțină cauza doar în termeni socio-lingvistici: încorporând neliniștea autentică a celor ce vor să trăiască în propria lor țară, retorica activismului trece dincolo de hotarele drepturilor lingvistice. □

REFERINȚE

Franța și Occitania:

- Alcouffe, Alain, Pierre Lagarde and Robert Lafont: **Pour l'Occitanie**. Toulouse: Privat, 1979.
- Alibert, Loïs: **Gramatica occitana segon los parlars lengadocians**. Scanned by J. Lafita, HTML translation by Jean-François Blanc. Online, World Wide Web. <http://www.geocities.com/CapitolHill/2057/introali.html> 7/1/96, 8:29 pm.
- Amiras, **Repères occitans sérieux: L'identité a encore frappé**. Aix-en-Provence: Edisud, 1982-1990.
- Barelli, Yves: **L'espérance occitane**. Paris: Éditions Entente, 1980.
- Blanc, Jean-François: e-mail communications with the author.
- Jean-Francois.BLANC@ANTONY.CSIT/DITT/ETUDES.RP-RORER.rp.fr
- Blanchet, Philippe, éd.: *Actes des colloques de Fleury et Maiano, Nos Langues et l'Unité de l'Europe*. Louvain-la-Neuve: Peeters, 1992.
- Boutet, Josianne et Geneviève Vermes, dir.: France, **Pays Multilingue** (tome 1: *Les langues en France, un enjeu historique et social*; tome 2: *Pratiques des langues en France*). Paris: Éditions l'Harmattan, 1987.
- Brunot, Ferdinand: **Histoire de la Langue Française des Origines à Nos Jours**, Tome 1 (de l'époque latine à la Renaissance). Paris: Librairie Armand Colin, 1966.
- Castan, Felix-Marcel: **Manifeste multi-culturel et anti-régionaliste**. Montauban: Cocagne, 1984.
- Charles, Jean: *Basque et Occitan à l'école dans les Pyrénées-Atlantiques*, in Sanguin, André-Louis, ed.: **Les minorités ethniques en Europe**. Paris: L'Harmattan, 1993, pages 317-323.
- Dinguirard, Jean-Claude, *Être ethno-linguistique, en Gascogne, aujourd'hui...* in Alvarez-Pereyre, Frank, **Ethnolinguistique**. Paris: SELAF, 1981, pages 69-79.
- Ewert, Alfred: **The French Language** (2nd ed.) London: Faber & Faber Limited, 1943.
- Gaillabaud, Lucien: À l'origine de la recherche des limites des parlars d'oc et d'od'l, in Sanguin, André-Louis, ed.: **Les minorités ethniques en Europe**. Paris: L'Harmattan, 1993, pages 119-123.
- Gourgaud, Yves: **Anthologie de l'écrit occitan**. Roure: Saint Julien Chapeuil: Centre culturel occitan, Éditions dau Roure, 1983.
- Grau, Richard: **Les langues et les cultures minoritaires en France**. Québec: Documentation du Conseil de la Langue Française, 1985.
- Jacob, James Edwin: **The Basques and Occitans of France: a comparative study in ethnic militancy**. Ann Arbor, MI: Univ. Microfilms International, 1980.
- Jeanjean, Henri: **De l'utopie au pragmatisme? : le mouvement occitan, 1976-1990**. Perpinya: Llibres del Trabucaire, 1992.
- Lauriston, Thierry de: **La France et dix siècles d'Art et d'Histoire en Europe**, poster. Paris: Imprimerie Lazare-Ferry, 1981.
- Le Guide du Routard Provence - Côte d'Azur - Corse**. Paris: Hachette, 1993.
- Le Roy Ladurie, Emmanuel: **Montaillou**. Paris: Gallimard, 1975.
- Maurand, Georges: "Situation linguistique d'une communauté en domaine occitan," in Tabouret-Keller, Andrée (ed.): "Regional Languages in France" *International Journal of the Sociology of Language*, 1981, no. 29, pages 99-119.
- Merle, René: **Culture occitane, per avancer**. Paris: Éditions Sociales, 1977.
- Rigouste, Jean: **Ieu parle occitan de Jean Rigouste**. Auvergha: ParLem I.E.O., 1985.
- Sauzet, P: *L'occitan: Langue immolée*, in Vermes, Geneviève, dir.: **Vingt-cinq communautés linguistique en France** (tome 1). Paris: L'Harmattan, 1988, pages 208-260.
- Sicre, Claude: **Vive l'Americke!** Paris: Publisud / Montauban: Adda 82, 1988.
- Tabouret-Keller, Andrée (ed.): *Regional Languages in France* in **International Journal of the Sociology of Language**, 1981, no. 29.
- Van Den Bossche, Matias: e-mail communications with the author. vdb@lpl.jussieu.fr
- Vermes, Geneviève, dir.: **Vingt-cinq communautés linguistique en France** (tome 1). Paris: L'Harmattan, 1988.

Studii comparative și teoretice:

- Allardt, Erik: *Implications of the ethnic revival in modern, industrialized society: a comparative study of the ling. min.* in W. Eur. Helsinki: **Societas scientiarum Fennica**, 1979.
- Anderson, Benedict: **Imagined Communities**. New York: Verso, 1991.
- Badone, Ellen: *The construction of national identity in Brittany and Quebec*. **American Ethnologist** vol. 19 no. 4, 1992, pages 806-817.
- Blom, J-P and JJ Gumperz: *Social meaning in linguistic structure: Code-switching in Norway* (1972) in Gumperz and Hymes (eds.), **Directions in Sociolinguistics**, pages 407-434.
- Brown, R. and A. Gilman: *The Pronouns of Power and Solidarity* (1960) in Giglioli, Pier Paolo, ed.: **Language and Social Context**. New York: Penguin Books, 1972, pages 252-282.
- Esman, Milton J., ed.: **Ethnic Conflict in the Western World**. London: Cornell University Press, 1977.
- Ferguson, Charles A.: *Diglossia*, (1959) in Giglioli, Pier Paolo, ed.: **Language and Social Context**. New York: Penguin Books, 1972, pages 232-251.
- Fishman, Joshua A.: **Language and ethnicity in minority sociolinguistic perspective**. Avon, England: Clevedon / Philadelphia: Multilingual matters, Ltd., 1989.
- Fishman, Joshua A.: **The rise and fall of the ethnic revival** (co-ed.) Berlin: Mouton Publishers, 1985.
- Gal, Susan: *Codeswitching and Consciousness in the European Periphery*. **American Ethnologist** 14: 637-53.
- Gal, Susan: **Language Shift**. New York: Academic Press, Inc., Language, Thought and Culture series, 1979.
- Giglioli, Pier Paolo, ed.: **Language and Social Context**. New York: Penguin Books, 1972.
- Grillo, R.D.: **Dominant Languages**. Cambridge University Press, 1989.
- Haarmann, Harald. **Language in ethnicity: a view of basic ecological relations**. N.Y.: Mouton de Gruyter, 1986.
- Handler, Richard: **Nationalism and the Politics of Culture in Quebec**. Madison: U. of Wisconsin Press, 1988.
- Handler, Richard: *Tradition, genuine or spurious*, in **Journal of American Folklore**. 1984, vol. 97, pages 273-290.
- Haugen, Einar: **Language Conflict and Language Planning: The Case of Modern Norwegian**. Cambridge: Harvard University Press, 1966.
- Hobsbawm, Eric and T. Ranger: **The Invention of Tradition**. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- Inglehart & Woodward, *Language Conflicts and Political Community* (1967) in Giglioli, Pier Paolo, ed.: **Language and Social Context**. New York: Penguin Books, 1972, pages 358-377.
- Leclerc, Jacques: **Langue et Société**. Québec: Mondia Éditeurs, 1986. *Pathologie Linguistique et Réveil des Minorités*, pages 177-195.
- Lieberson, Stanley: **Language diversity and language contact**. Stanford: Stanford University Press, 1981.
- McDonald, Maryon: **We Are Not French!** New York: Routledge, 1990.
- Mikesell, Marvin and Alexander B. Murphy: *A Framework for Comparative Study of Minority-Group Aspirations*, in **Annals of the Association of American Geographers**, Vol. 81, 1991, pages 581-604.
- Minority languages today** (a selection from the papers read at the 1st International Conference on Minority Languages). Edinburgh: Edinburgh University Press, 1981.
- Murphy, Alexander B.: **The Regional Dynamics of Language Differentiation in Belgium**. Chicago: University of Chicago Press, 1988.
- O'Barr, William: *The Study of Language and Politics*, in **Language and Politics**, W.M. O'Barr and J.F. O'Barr, eds. The Hague: Mouton, 1976, pages 1-27.
- Paulston, Christina Bratt: *Catalan and Occitan: comparative test cases for a theory of language maintenance and shift*, in **International journal of the sociology of language** — The Hague, no. 63, 1987, pages 31-62.
- Rosaldo, Renato: *From the Door of His Tent: The Fieldworker and the Inquisitor*, in Clifford and Marcus, eds., **Writing Culture**. California: U of C Press, 1986, pages 77-97.
- Sanguin, André-Louis, ed.: **Les minorités ethniques en Europe**. Paris: L'Harmattan, 1993.
- Simpson, J.M.Y.: *The Challenge of Minority Languages*, in **Minority languages today** (a selection from the papers read at the 1st Int'l Conference on Minority Languages). Edinburgh: Edinburgh University Press, 1981, pages 235-241.
- Shopen, T. and J. Williams, ed.: **Standards and Dialects in English**. Cambridge, Mass.: Winthrop Publishers, 1980.
- Smith, Anthony: *Nationalism, Ethnic Separatism and the Intelligentsia*, in **National Separatism**, Colin H. Williams ed. Vancouver: University of British Columbia Press, 1982, pages 20-24.
- Stephens, Meic: **Linguistic Minorities in Western Europe**. Llandysul, Wales: Gomer Press, 1976.
- Urla, Jacqueline: *Cultural politics in an age of statistics: numbers, nations, and the making of Basque identity*. **American Ethnologist** vol. 20 no. 4, 1993, pages 818-843.
- Wardhaugh, Ronald: **Languages in Competition**. Oxford: Basil Blackwell Ltd., 1987
- Whorf, Benjamin Lee: **Language, Thought, and Reality**, John Carroll, ed. Cambridge: The MIT Press, 1956 (1995).
- Wolff, Hans: *Intelligibility and Inter-Ethnic Attitudes*, in Dell Hymes, ed.: **Language in Culture and Society**. New York, Evanston and London: Harper & Row, 1964, pages 440-445.
- Woolard, Kathryn: **Double Talk**. Stanford: Stanford University Press, 1989.
- Woolard, Kathryn: *Language variation and cultural hegemony*. **American Ethnologist**, 1985, vol. 12, pages 738-748.

NOTE

1. Jeanjean, 204; toate traducerile îmi aparțin.
2. Cf. Parsons (1975), citat în Fishman, pagina 449): Diferențele etnolingvistice sînt iraționale și irelevante și, prin urmare, ele vor dispărea cu siguranță. Ele n-au sens, sînt vase goale în procesul vieții moderne.

3. Visul lui Napoleon de a unifica Franța este cu atât mai ironic cu cât ne gândim la originea lui corsicană.
4. (...) De la Revoluția din 1789 toți elevii din Franța studiază aceleași manuale și subiecte, pe tot teritoriul țării.
5. Amenințarea venită din partea occitanilor și a altor regionaliști (non-) francezi este, într-un fel, mai gravă decât violența revendicărilor bascilor: luptând pentru Separare și Independență, bascii mențin modelul guvernamental al statului monolingv.
6. Cf. Inglehrat și Woodward, 370; O'Barr.
7. Allardt remarcă (13) frecvența acestui curent în rîndul minorităților lingvistice militante, cum este cazul bascilor spanioli.
8. Definiția termenului *patois*, dată de Richelet în 1680 (Barelli ș.a.,46), este: „Sorte de langage grossier, d'un lieu particulier et qui est différent de celui dont parlent les honnêtes gens”.
9. Cu toate că termenul „paysan” comportă o conotație supărătoare în limba uzuală, l-am ales datorită sugestiei de autentică raportare la un mediu rural, la sat, opuse fiindu-i falsele urbanități care ar avea obligația de a salva limba.
10. Iată declarația lui Jeanjean (97): „Les occitanophones naturels vivent en occitan, par leur langue et leurs attitudes, mais, le plus souvent, ils se sentent Français... Les occitanistes ont souvent essayé de les convaincre qu'ils étaient Occitans avant d'être Français et l'ont fait, comme il m'a été dit : *avec toute cette brutalité, ce caractère hautain, pédagogue, savant, universitaire.*”
11. Denumirile și zonele acestor dialecte sînt variat divizate și moștenesc la fel de multe apelative ca occitana, dacă nu mai multe; acesta este modelul cel mai des întîlnit al diviziunii (Dupuy):
12. O astfel de „tendință este de a menține vocalele latine precum și consoanele intervocalice intacte, și de a renunța la consoanele finale”(Ewert 7) și „le maintien de *a* libre non précédé d'une palatale” (Brunot, 304).
13. Această lipsă de flexibilitate a termenului „occitanité” este confirmată de Jean-François Blanc, militant occitan și angajat al radioului.
14. Dupuy, 11 și 43-44.
15. Alcouffe ș.a., 17.
16. Lutte Occitane (LO) merge pînă acolo încît susține existența unei naționalități occitane care n-a avut niciodată parte de propria ei națiune (Alcouffe ș.a.,105).
17. Thougckai, **Siam Mapped**, 110 (citată în Anderson).
18. *La revendication*, termen des întîlnit în scrierile occitane și ale altor minorități, este definit în **Dictionnaire Robert et Collins** drept revendicare sau pretenție; el presupune un sens al acțiunii și al îndreptării.
19. Această tendință e documentată de Eckert (1983: 295, citat în Paulston).
20. Ewert, 4 și Dupuy.
21. A doua dintre acestea este preferată în cercurile occitaniste de azi, căci „Provensala reamintește de accentul pus de Félibrige pe zona provensală, ignorînd restul Occitaniei; alte alternative includ *la lengua romana* sau chiar *limousin*.”
22. Castan (1984, pagina 28) oferă o interpretare unică, diferită, a iubirii curtenitoare, arătînd că ea este prima revoluție anti-clericală din Occitania: în loc să respecte recomandările Bisericii, bărbații și femeile au ales să trăiască iubirea umană.
23. Aceasta este interpretată de occitanii ca o reflecție a toleranței occitane, chiar dacă este vorba despre chestiuni delicate precum religia.
24. „L'unification se continue à l'occasion des *représailles* contre l'hérésie albigeoise *qui permettent* à Louis VIII, avec l'aide de Simon de Montfort, de contrôler le Comté de Toulouse” (Lauriston, sublinierea mea.)
25. În mod semnificativ, mulți occitani percep erezia ca un pretext ce i-a servit regelui Franței în anexarea regiunii Toulouse (Merle, 1977, 40).
26. Grillon, 67, din Martel în Armengaud și Lafont 1979; 325, 402.
27. Jacob, 63. Această mitologie este de asemenea evidentă în câteva personaje literare faimoase: Cyrano de Bergerac împreună cu regimentul său erau recunoscuți pentru curajul extraordinar, chiar nebunesc, cu care refuzau să urmeze ordinele primite de la centrul (parizian) de comandă.
28. În optica lucrării americane **Manifest Destiny**, aceasta este o temă des întîlnită, care vizează construirea unei națiuni (Anderson).
29. Grillo a observat procesul social, economic și politic (69).
30. Ceea ce e bine să menționăm, nu a prea avut un efect real asupra predării limbilor minoritare (Barelli ș.a.,80).
31. Sistemul american guvernamental de instituții școlare cu internate chiar și pentru nativii americani a recurs la tehnici similare, cu rezultate similare.
32. Un recent articol de lege specifică eliminarea termenilor englezești, sau proveniți din orice altă limbă diferită de franceză, din televiziune, radio sau din presa scrisă; aceasta este o dovadă a extremismului atins de monolingvismul oficial francez.
33. Mișcarea occitană a demonstrat o toleranță care îi lipsește statului francez, inclusiv în problema rasismului și a emigrării; totuși, este important de remarcat faptul că Marsilia, cel mai mare oraș occitan, a acordat mai mult de 50% din voturile sale partidului ultranaționalist al lui Jean-Marie Le Pen.
34. Alcouffe ș.a., capitolele I și II, *La démographie des régions occitanes* (21P48) și *Populația activă și încadrarea în muncă* (49P639).
35. Grau (1985) 22; Wardhaugh (1987) 98 și 104.
36. Amiras (1990), 37 și următorul; Wardhaugh, 19-20; Simpson (1981) în Wardhaugh.
37. Urbanizarea este identificată și cu forțele omogene ale modernității, incluzînd aici larga răspîndire a englezei ca limbă internațională. În opinia lui Moltke Moe (1909): „Naționalitatea reprezintă personalitatea individului. Personalitatea și

cultura merg împreună precum trupul și sufletul. Fără personalitate - individuală și națională - nu există cultură” (citată în Haugen, 279).

38. Merle, 62; Grillo, 79; Maurand; Sauzet, 225.

39. „La nature diglossique des relations de l’occitan et du français se manifeste à travers trois grandes classes de faits: la spécialisation des fonctions de chaque langue, l’inégale valorisation de chacune d’elles, le processus en cours de substitution de l’occitan par le français” (Sauzet, 224).

40. Citat în Woolard, pagina 93.

41. Studiile următoare pot confirma teza potrivit căreia francitana joacă un rol mai autentic în constituirea identității occitane decât în ce privește limba ca atare.

42. Asta nu scuză denigrarea francezei, așa cum afirmă Robert Escarpit în prefața la Barelli ș.a. (9): „C’est par sa langue qu’un peuple se respecte, même si c’est par une autre langue qu’il accède au droit et à la liberté.”

43. „Seul l’intérêt économique explique que des communautés abandonnent leur langue pour une autre qu’elles jugent plus rentable” (Leclerc, 179).

44. Citat în Grillo, 68.

45. „Dar tocmai educația națională liberă ... a devenit ... agentul major în saltul limbii. Motivația a fost economică; economia, în principal agricolă, nu putea concura cu Nordul industrializat” (Paulston, 45).

46. Destul de ciudat, acest proverb este dat numai în franceză.

47. Concentrarea asupra dreptului de a munci și trăi în țara lor apare des în scrierile occitane; vezi Alcouffe ș.a., 100.

48. „La racine linguistique, la langue d’Oc, ne peut être annexée par aucun centre extérieur; elle assure au mouvement occitan son principe autonome.” Castan, **Principes d’action**, din 15 august 1979, 27.

49. Mistral 1906: 120, citat în Grillo, 71.

50. Primele încercări de standardizare ale grupului Félibrean au avut ca rezultat un protocol scris, care a rămas și azi ca singurul sistem recunoscut de Universitățile din Nice și Aix-en-Provence.

51. În viziunea lui Merle (88), Félibrige a ajuns să adopte și să reproducă normele clasei dominante: „La stérilisation de la voix urbaine et populaire par le félibrige a contribué à ce désintéret du mouvement ouvrier”.

52. Mulți membri ai grupului de știri „list-oc@cict.fr”, militanți occitani, susțin acest sistem.

53. „Occitana se poate dezvolta în conformitate cu principiile sale de dezvoltare” (Sauzet, 241).

54. Grillo merge până într-acolo încât să vadă în grafia alibertină un mijloc de rezolvare a problemelor intelectuale și politice.

55. „On refuse l’idée que l’occitan se norme comme le français, qu’il s’académise” (Sauzet, 235):

56. Occitania poate fi cel mai bun exemplu în ce privește colonialismul intern afirmat de Hechter (23).

57. Jeanjean, 37; Barelli ș.a., 49, 53; Merle, 122.

58. Occitanistii, precum Jeanjean, văd semințele „colonialismului economic” de azi în zorii relațiilor franco-occitane, pentru că resursele occitane au fost utilizate, cu concursul mării burgezii locale, pentru a finanța stilul de viață luxos al centrului parizian (35).

59. (Eckert 1980: 1059) în Paulston (46); totuși, vorbirea lor *francitană* ridică unele întrebări provocatoare: poate fi ea considerată franceză din moment ce atât parizienii cât și occitanii privesc orice abatere de la franceza standard cu un oarecare dezgust?

60. Pentru o hartă ce schițează calandretas (aproape 20), vezi Matias Van Den Bossche, pagina de Web <http://bambi.lptl.jussieu.fr/users/vanDenBossche/oc/calandretas.htm>

61. Maurand 1981, „Les jeunes se font une gloire de parler patois à leur tour”; Sauzet, 242, „Apprendre l’occitan ce n’est donc pas seulement faire perdre la diglossie mais entrer dans une culture large, forte et ouverte”.

62. Astfel de asocieri comportă o asemănare izbitoare cu cele identificate de McDonald în ce privește militantismul breton (citată în Badone, 807).

63. Mărturia lui Van Den Bossche și a lui Blanc, doi emigranți occitani stabiliți la Paris, confirmă importanța diferențelor culturale dintre Occitania și Franța de Nord, în domeniul relațiilor individuale. Odată sosiți la Paris —, amândoi s-au simțit într-o țară străină și fiecare din ei a realizat că diferența este datorată unui alt sistem referențial decât cel occitan. Experiența lor, aceea că schisma culturală este reală, i-a determinat să reînvețe occitana, pentru a se conecta și mai puternic la moștenirea lor specifică (E-mail către autor: Blanc, 5/28/96; Van Den Bossche, 5/29/96).

Traducere de Smaranda Enache

*

Marya DUMONT este absolventă a Universității Sorbona, obținând masteratul la Universitatea din Chicago (1996). Este autoare a numeroaselor studii în domeniul antropologiei lingvistice și a sociolingvisticii, publicate în reviste de specialitate.

Marya DuMont, *Minority Sociolinguistics in Europe: The Occitan Language vs. the French State*, teză de masterat la Universitatea din Chicago. Publicat cu permisiunea autorarei.